Řešení úloh

Časopis pro pěstování matematiky a fysiky, Vol. 64 (1935), No. 7, R124--R140

Persistent URL: `http://dml.cz/dmlcz/121649`

ŘEŠENÍ ÚLOH.

Z matematiky.

(Texty úloh zde řešených jsou otištěny v 1. čísle Rozhledů matematicko-přírodovědeckých letošního ročníku.)

1. úl. Řešil p. *Stanislav Ehlich*, studující V. tř. rg., Praha II.

Úhel δ, jejž svírá v_c a t_c a pro nějž $\cos\delta = \frac{v_c}{t_c}$, se vyskytuje v pravoúhlém trojúhelníku, který má přeponu, jež je vzdáleností paty v_c od středu přepony c, a který má přilehlou odvěsnu k úhlu δ úsečku x, která je hledanou vzdáleností. Pak $v_c = \frac{ab}{\sqrt{a^2+b^2}}$, $t_c = \frac{1}{2}\sqrt{a^2+b^2}$, $d = \sqrt{t_c^2 - v_c^2} = \frac{a^2-b^2}{2\sqrt{a^2+b^2}}$. Tudíž $x = d \,.\, \cos\delta$, neboli po dosazení a úpravě $x = \frac{ab\,(a^2-b^2)}{(a^2+b^2)^{\frac{2}{3}}}$.

2. úl. Řešil p. *Josef Francl*, studující VII. tř. rg., Benešov u Prahy.

Dané body jsou A, B, C, D. K bodu A souměrně sdružíme A' (podle CD), k A' souměrně sdružíme A'' (podle AB), sestrojíme vrcholy kosočtverce $AA'EA''$, v němž platí: $a^2 = bx$ (kde $AA' = a$, $AE = b$, $A'P = x$, bod P je hledaný průsečík). K sestrojení úsečky x použijeme kružnice, která se dotýká úsečky AA' v bodě A', má střed F (bod F jest čtvrtý vrchol rovnoběžníka $A'CDF$) a přetneme tuto kružnici z bodu A úsečkou b, čímž dostaneme bod G. Nyní souměrně sdružíme podle přímky AG bod F' s bodem F a sestrojíme vrcholy kosočtverce $FGF'H$, (bod H je koncový bod sečny AGH). Vzdálenost $AH = x$. Z bodů A, A' opíšeme úsečkou x oblouky a dostaneme hledaný průsečík P.

3. úl. Řešil p. *Ferd. Vitáček*, studující VI. tř. rg., Praha XVI.

Pro poloměr kružnice trojúhelníku opsané platí $r = \frac{abc}{4O}$. Nazveme strany obdélníku x, y a úhlopříčku u. Pak $r_1 = \frac{u^2x}{4xy}$, $4r_1 = \frac{x^2+y^2}{y}$, $4r_2 = \frac{x^2+y^2}{x}$. Odtud dělením dostaneme $y = \frac{r_2}{r_1}x$. Potom rovnice pro x, y dávají $x = 4\frac{r_1^2 r_2}{r_1^2+r_2^2}$ a podobně $y = 4\frac{r_1 r_2^2}{r_1^2+r_2^2}$. Pro úhel úhlopříček platí $\operatorname{tg}\frac{\omega}{2} = \frac{y}{x} = \frac{r_2}{r_1}$.

V daném číselném příkladě $x = 36$, $y = 48$, $u = 60$, $\omega = 73^0\,44'\,28''$.

4. úl. Řešení p. autora *K. Lerla*.

Položme $\sqrt[5]{a^5+b} = a + e$; umocníme-li a přičteme-li po obou stranách $\frac{a^4}{4}$, získáme při zanedbání členu e^5, jako velmi malého, vztah

$$\frac{a^4}{4} + \frac{b}{5a} \doteq \frac{a^4}{4} + a^3e + 2a^2e^2 + 2ae^3 + e^4,$$

z čehož

$$\sqrt{\frac{a^4}{4} + \frac{b}{5a}} \doteq \sqrt{\frac{a^4}{4} + a^3e + 2a^2e^2 + 2ae^3 + e^4} = \tfrac{1}{2}a^2 + ae + e^2.$$

Z kvadratické rovnice pro e pak

$$e = -\frac{a}{2} \underset{(-)}{+} \sqrt{\sqrt{\frac{a^4}{4} + \frac{b}{5a}} - \frac{a^2}{4}}$$

a dosazením za e uvedený přibližný vzorec.

5. úl. Řešil p. *St. Kohoušek,* studující VI. tř. rg., Benešov u Prahy.

Uvažujme tři kružnice: nulovou kružnici P, hledanou kružnici k a danou k'. Sestrojíme si jejich potenční střed O, jenž jest průsečíkem chordály kružnic P, k a chordály kružnic P, k'. Z potenčního středu O opíšeme kružnici k^0, procházející bodem P. Tato kružnice protíná ortogonálně danou a hledanou kružnici. Proto střed hledané kružnice musí ležeti na chordále kružnic k^0, k'. Průsečík chordály kružnic k^0, k' s kolmicí, spuštěnou z pólu P na poláru p, jest středem hledané kružnice.

6. úl. Řešil p. *Jindřich Mikeska,* studující VII. tř. rg., Hlučín.

Jmenovatelé řady jsou částečné součty přirozené řady čísel. Je tedy n-tý člen dané řady

$$a_n = \frac{2}{n(n+1)} = \frac{2}{n} - \frac{2}{n+1}.$$

Pro součet n členů dané řady je

$$\sum_{n=1}^{n} a_n = \sum_{n=1}^{n} \frac{2}{n} - \sum_{n=2}^{n+1} \frac{2}{n} = 2 - \frac{2}{n+1}.$$

Součet dané řady je potom $s = \lim\limits_{n \to \infty} s_n = 2$.

7. úl. Řešil p. *Egon Fluss,* studující VI. tř. rg., Bratislava.

Každý pravidelný s-stěn je omezen m-úhelníky a n-hrany. Vyloučíme-li z úvahy pravidelný čtyrstěn a šestistěn pro jejich malý úhel ω, zůstanou nám: osmistěn ($m = 3$, $n = 4$), dvanáctistěn ($m = 5$, $n = 3$) a dvacetistěn ($m = 3$, $n = 5$). V známém trojhranu s vrcholem ve vrcholu mnohostěnu platí:

$\sin \frac{1}{2}\omega = \dfrac{\cos(180:n)}{\sin(180:n)}$. V našem případě: $\sqrt{\dfrac{5+\sqrt{5}}{10}} = \dfrac{\cos(180:n)}{\sin(180:n)}$.

Této rovnici vyhovuje jen případ, kdy $n = 3$ a $m = 5$. Jedná se tedy o dvanáctistěn. Počet jeho tělesných úhlopříček je 100, neboť všech spojnic 20 vrcholů je 190 a dvacetistěn má 30 hran a 60 stěnových úhlopříček, které nutno odečísti.

8. úl. Řešil p. *Jos. Jíra,* studující VII. tř. r., Písek.

Kružnice k_1, k_2 se protínají v bodech M, N. Tečny v bodě M sestrojené ke kružnicím k_1, k_2 protínají kružnice k_2, resp. k_1 v bodech Q a P. Paprsky p_1 a p_2 vedené z bodu M protínají kružnici k_1 v bodech A a B, kružnici k_2 v bodech C a D. Průsečík prodloužených tětiv AB a CD budiž E. Úhel těchto tětiv

$$\omega = \sphericalangle EDB + \sphericalangle DBE = \sphericalangle DCM + \sphericalangle CMD + \sphericalangle ABM = \sphericalangle DQM + \\ + \sphericalangle CMD + \sphericalangle APM = \sphericalangle DMP + \sphericalangle CMD + \sphericalangle CMQ = \sphericalangle PMQ,$$

j. b. d.

a) Když obě sečny splynou, stane se $D \equiv C$, $B \equiv A$, CD se stane tečnou v bodě C, AB pak tečnou v bodě A. Platí tedy věta:

Vedeme-li průsečíkem dvou kružnic libovolný paprsek, pak tečny, sestrojené v průsečících paprsku s kružnicemi, svírají spolu úhel rovný úhlu daných kružnic.

b) Je-li sečna MAC pevná a sečna MBD se mění, pak úhel CEA je konstantní a tedy geometrickým místem bodu E je kružnice sestrojená nad tětivou AC tak, aby této tětivě příslušel obvodový úhel $= 180^0 - \sphericalangle PMQ$.

9. úl. Řešil p. *Karel Bém*, studující VI. tř. r., Pardubice.

Kořeny dané rovnice jsou: $x_1 = x_3 - 2d$, $x_2 = x_3 - d$, x_3, $x_4 = x_3 + d$, $x_5 = x_3 + 2d$ (d = rozdíl řady aritmetické). Symetrické funkce kořenů rovnice dávají: $x_3 - 2d + x_3 - d + x_3 + x_3 + d + x_3 + 2d = 5$; neboli $x_3 = 1$ a dále $(1 - 2d)(1 - d)(1 + d)(1 + 2d) = 45$; neboli $4d^4 - 5d^2 - 44 = 0$. Odtud $d_1^2 = 4$; $(d_2^2 = -\frac{11}{4})$. Reálné kořeny tedy jsou $x_1 = -3$, $x_2 = -1$, $x_3 = +1$, $x_3 = 3$, $x_5 = 5$.

10. úl. Řešili pp. *Jos. Jíra*, studující VII. tř. r., Písek, a *Ferd. Vitáček*, studující VI. tř. rg., Praha XVI.

Vzdálenosti středu opsané kružnice od stran jsou

$$d_1 = r \,.\, \cos\alpha, \qquad d_2 = r \,.\, \cos\beta, \qquad d_3 = r \,.\, \cos\gamma. \tag{1}$$

Poněvadž jest $\gamma = 180^0 - (\alpha + \beta)$, jest

$$\cos\gamma = -\cos(\alpha + \beta) = \sin\alpha\sin\beta - \cos\alpha\cos\beta$$

a tedy

$$r^2\cos\gamma + r^2\cos\alpha\cos\beta = r^2\sin\alpha\sin\beta. \tag{2}$$

Dosazením z rovnic (1) do rovnice (2) obdržíme

$$d_3 r + d_1 d_2 = \sqrt{r^2 - d_1^2} \,.\, \sqrt{r^2 - d_2^2},$$

z čehož po náležité úpravě plyne rovnice 3. stupně pro neznámý poloměr r kružnice opsané

$$r^3 - (d_1^2 + d_2^2 + d_3^2)\, r - 2d_1 \,.\, d_2 \,.\, d_3 = 0.$$

Tím je tvrzení dokázáno. Úloha má jen 2 řešení, když rovnice má kořen dvojnásobný; přejde-li rovnice v rovnici druhého stupně, má úloha jediné řešení. Aby rovnice měla kořen dvojnásobný, musí se diskriminant rovnice rovnati nule, t. j. musí

$$2\,(d_1^2 + d_2^2 + d_3^2)^3 = 27 d_1^2 d_2^2 d_3^2.$$

Potom

$$r_1 = 2\sqrt[3]{d_1 d_2 d_3}, \quad r_2 = r_3 = \sqrt{\frac{d_1^2 + d_2^2 + d_3^2}{3}}.$$

Aby rovnice přešla v kvadratickou, musí se jedna z hodnot d_1, d_2, d_3 rovnati nule. Je-li na př. $d_3 = 0$, je poloměr kružnice opsané $r = +\sqrt{d_1^2 + d_2^2}$ a trojúhelník je pravoúhlý (řešení záporné pro r nemá pro řešení úlohy smyslu).

11. úl. Řešil p. *Jos. Jíra*, studující VII. tř. r., Písek.

Znásobme první rovnici x, druhou y a třetí z a pak je sečtěme. Tím obdržíme rovnici

$$a^2x + b^2y + c^2z = 0. \tag{1}$$

Odečtěme třetí rovnici od druhé, první od třetí a druhou od první. Tím dostaneme rovnice

$$z^2 - y^2 - xy + xz = b^2 - c^2, \tag{2}$$
$$x^2 - z^2 - yz + yx = c^2 - a^2, \tag{3}$$
$$y^2 - x^2 - zx + zy = a^2 - b^2. \tag{4}$$

Znásobme rovnici (2) x, (3) y, (4) z a pak sečtěme. Vyjde nám rovnice

$$(b^2 - c^2)\, x + (c^2 - a^2)\, y + (a^2 - b^2)\, z = 0. \tag{5}$$

Z rovnic (1) a (5) vypočteme

$$\frac{y}{x} = \frac{a^4 + c^4 - b^2 (a^2 + c^2)}{b^4 + c^4 - a^2 (b^2 + c^2)}, \quad \frac{z}{x} = \frac{a^4 + b^4 - c^2 (a^2 + b^2)}{b^4 + c^4 - a^2 (b^2 + c^2)}. \tag{6}$$

Dosadíme-li z těchto rovnic za y a z do kterékoli z daných rovnic, vypočteme

$$x = \pm \frac{b^4 + c^4 - a^2 (b^2 + c^2)}{\sqrt{2 (a^2 + b^2 + c^2) (a^4 + b^4 + c^4 - a^2b^2 - b^2c^2 - c^2a^2)}}$$

a pak dosazením do (6)

$$y = \pm \frac{c^4 + a^4 - b^2 (c^2 + a^2)}{\sqrt{2 (a^2 + b^2 + c^2) (a^4 + b^4 + c^4 - a^2b^2 - b^2c^2 - c^2a^2)}},$$

$$z = \pm \frac{a^4 + b^4 - c^2 (a^2 + b^2)}{\sqrt{2 (a^2 + b^2 + c^2) (a^4 + b^4 + c^4 - a^2b^2 - b^2c^2 - c^2a^2)}}.$$

12. úl. Řešil p. *Jos. Šnobl,* studující VIII. tř rg., Třeboň.

Rozdíl obsahů označme $y = \frac{1}{2}a_1v - \frac{1}{2}a_2v = \frac{1}{2}v\,(a_1 - a_2)$. Úseky a_1, a_2 strany a lze dostati jako kořeny rovnice

$$x^2 - ax + v^2 - av \cot \alpha = 0.$$

Po dosazení za $a_1 - a_2$ bude $y = \sqrt{\frac{1}{4}a^2v^2 - v^4 + av^3 \cot \alpha}$. K stanovení maxima určíme si první derivaci a položíme ji rovnou nule. Dostaneme: $(v_1 = 0)$, $8v^2 - 6av \cot \alpha - a^2 = 0$. Řešením

$$v_{2,3} = \tfrac{1}{8}a\,(3 \cot \alpha \pm \sqrt{9 \cot^2 \alpha + 8}).$$

Snadno nahlédneme, že $y'' < 0$ pro kladnou hodnotu odmocniny. Další prvky lze vypočísti na základě rovnice $x^2 - ax + v^2 - av \cot \alpha = 0$ a základních trigonometrických. V daném číselném příkladě je $v = 4$, $\gamma = 86^0\, 34'\, 26''$, $\beta = 21^0\, 51'\, 40''$, $c = 8{,}416$, $b = 3{,}14$.

13. úl. Řešil p. *Jos. Jíra,* studující VII. tř. r., Písek.

Průsečík sečen AB, CD budiž $M\,(x, y)$. Souřadnice bodů A, B, C, D možno psáti takto:

$A\,(x + s_1 \cos \alpha,\ y + s_1 \sin \alpha)$, $B\,(x + s_2 \cos \alpha,\ y + s_2 \sin \alpha)$,
$C\,(x + s_3 \cos \beta,\ y + s_3 \sin \beta)$, $D\,(x + s_4 \cos \beta,\ y + s_4 \sin \beta)$,

kdež s_1, s_2 jsou kořeny rovnice

$$s^2 + \frac{x \sin \alpha + y \cos \alpha}{\sin \alpha \cos \alpha}\, s + \frac{2xy - a^2}{2 \sin \alpha \cos \alpha} = 0. \tag{1}$$

Zároveň však jsou s_1, s_2 také kořeny rovnice

$$s^2 + 2\,[(x - m) \cos \alpha + (y - n) \sin \alpha]\, s + (x - m)^2 + (y - n)^2 - r^2 = 0. \tag{2}$$

Z toho plyne

$$\frac{x \sin \alpha + y \cos \alpha}{\sin \alpha \cos \alpha} = 2\,[(x - m) \cos \alpha + (y - n) \sin \alpha], \tag{3}$$

$$\frac{2xy - a^2}{2 \sin \alpha \cos \alpha} = (x - m)^2 + (y - n)^2 - r^2. \tag{4}$$

Zcela obdobně obdržíme

$$\frac{x \sin\beta + y \cos\beta}{\sin\beta \cos\beta} = 2\,[(x - m)\cos\beta + (y - n)\sin\beta], \qquad (5)$$

$$\frac{2xy - a^2}{2 \sin\beta \cos\beta} = (x - m)^2 + (y - n)^2 - r^2. \qquad (6)$$

Srovnáním rovnic (4) a (6) obdržíme

$$\sin 2\alpha = \sin 2\beta,$$

a poněvadž $\beta = \alpha$, jest $\beta = 90^0 - \alpha$, takže rovnici (5) můžeme psáti

$$\frac{x \cos\alpha + y \sin\alpha}{\sin\alpha \cos\alpha} = 2\,[(x - m)\sin\alpha + (y - n)\cos\alpha]. \qquad (7)$$

Z rovnic (3) a (7) vypočteme

$$x = -\frac{\sin 2\alpha}{\cos^2 2\alpha}(m \sin 2\alpha + n), \quad y = -\frac{\sin 2\alpha}{\cos^2 2\alpha}(m + n \sin 2\alpha). \qquad (8)$$

Dělením rovnic (8) obdržíme

$$\frac{x}{y} = \frac{m \sin 2\alpha + n}{m + n \sin 2\alpha}, \quad \text{z čehož} \quad \sin 2\alpha = \frac{mx - ny}{my - nx},$$

Dosadíme-li do první rovnice (8), obdržíme po náležité úpravě rovnici hledaného geometrického místa

$$(x - \tfrac{1}{2}m)^2 - (y - \tfrac{1}{2}n)^2 = \tfrac{1}{4}(m^2 + n^2),$$

t. j. geometrickým místem bodu M je rovnoosá hyperbola o středu $s\,(\frac{1}{2}m, \frac{1}{2}n)$ a poloose $\frac{1}{2}\sqrt{m^2 + n^2}$.

14. úl. Řešil p. *Jos. Šnobl,* studující VIII. tř. rg., Třeboň.

Parametrické rovnice přímky protínající elipsu v bodech A, B a jdoucí ohniskem jsou: $x = e + t \cos\varphi$, $y = t \sin\varphi$, kde φ je směrový úhel. Dosadíme-li je do rovnice elipsy, dostáváme pro průsečíky podmínku

$$t^2\,(b^2 \cos^2\varphi + a^2 \sin^2\varphi) + 2b^2et \cos\varphi - e^4 = 0.$$

Z této rovnice vypočteme

$$t_1 - t_2 = \frac{2ab^2}{a^2 \sin^2\varphi + b^2 \cos^2\varphi} = AB.$$

Pro směr sdružený s φ platí

$$\sin\varphi_1 = \frac{\pm\, b^2}{\sqrt{a^4 \operatorname{tg}^2\varphi + b^4}}, \ \cos\varphi_1 = \frac{\mp\, a^2 \operatorname{tg}\varphi}{\sqrt{a^4 \operatorname{tg}^2\varphi + b^4}}.$$

Poněvadž jsme výraz pro AB odvodili obecně, stačí dosaditi φ_1 za φ, a máme tětivu CD. Po úpravě dostaneme

$$\overline{CD} = \frac{2\,(a^4 \sin^2\varphi + b^4 \cos^2\varphi - a^2b^2)}{a\,(a^2 \sin^2\varphi + b^2 \cos^2\varphi)},$$

takže součet $\overline{AB} + \overline{CD} = \dfrac{2}{a}\,(a^2 + b^2) =$ konst., což bylo dokázati.

15. úl. Riešil p. *Vojtech Hönig,* žiak VIII. tr. r. rg., Nové Mesto nad Váhom.

Delme každú rovnicu $\sqrt[3]{x^2y^2z^2}$; keď riešime tieto rovnice, dostaneme:

$$\frac{4x^3}{\sqrt[3]{x^2y^2z^2}} = 1, \quad \frac{4y^3}{\sqrt[3]{x^2y^2z^2}} = 8, \quad \frac{4z^3}{\sqrt[3]{x^2y^2z^2}} = 64.$$

Keď ich znásobíme, máme $xyz = 8$, čiže

$$\sqrt[3]{x^2y^2z^2} = 4, \ (-2 \pm 2i\sqrt{3}).$$

Dosaďme hodnoty ty do rovníc a získame potom výsledok

$$x_1 = 1, \ x_{2,3} = \tfrac{1}{2}(-1 \pm i\sqrt{3}), \ y_1 = 2, \ y_{2,3} = -1 \pm i\sqrt{3}, \ z_1 = 4, \ z_{2,3} = -2 + 2i\sqrt{3}.$$

16. úl. Riešil p. *Vojtech Hönig*, žiak VIII. tr. r. rg., Nové Mesto nad Váhom.

Pre strany máme rovnice

$$a = \varrho\,(\mathrm{cotg}\,\tfrac{1}{2}\alpha + \mathrm{cotg}\,\tfrac{1}{2}\beta), \quad b = \varrho\,(\mathrm{cotg}\,\tfrac{1}{2}\beta + \mathrm{tg}\,\tfrac{1}{2}\alpha), \quad c = \varrho\,(\mathrm{tg}\,\tfrac{1}{2}\alpha + \mathrm{tg}\,\tfrac{1}{2}\beta), \quad d = \varrho\,(\mathrm{cotg}\,\tfrac{1}{2}\alpha + \mathrm{tg}\,\tfrac{1}{2}\beta).$$

Podľa vety Ptolemaiovej je $mn = ac + bd$, čiže

$$mn = 4\varrho^2 \frac{1 + \sin\alpha \,.\, \sin\beta}{\sin\alpha \,.\, \sin\beta}.$$

Pre obsah je $O = \frac{1}{2}\sin\beta\,(ab + cd)$ a za strany a, b, c, d dosadíme. Po úprave dostaneme

$$O = 2\varrho^2 \,.\, \frac{\sin\alpha + \sin\beta}{\sin\alpha \,.\, \sin\beta}.\text{*)}$$

Obsah O rovná sa však $O = \frac{1}{2}mn \,.\, \sin\omega$, čiže $\sin\omega = \frac{2O}{mn}$. Po dosadzení máme

$$\sin\omega = \frac{\sin\alpha + \sin\beta}{1 + \sin\alpha \,.\, \sin\beta}.$$

17. úl. Řešil p. *Ferd. Vitáček*, studující VI. tř. rg., Praha XVI.

Trojúhelníky $\triangle_1$, $\triangle_2$, $\triangle_3$ jsou podobné s původním $\triangle$. Nazveme-li jednu stranu v $\triangle$ a, stejnolehlé strany v ostatních trojúhelnících a_1, a_2, a_3, pak je

$$a : a_1 : a_2 : a_3 = \sqrt{O} : \sqrt{O_1} : \sqrt{O_2} : \sqrt{O_3}.$$

Tedy $a : (a_1 + a_2 + a_3) = \sqrt{O} : (\sqrt{O_1} + \sqrt{O_2} + \sqrt{O_3})$. Poněvadž $a_1 + a_2 + a_3 = a$, je $\sqrt{O} = \sqrt{O_1} + \sqrt{O_2} + \sqrt{O_3}$.

18. úl. Řešil p. *Jos. Šnobl*, studující VIII. tř. rg., Třeboň.

Jest $N = a_1^{\alpha_1} a_2^{\alpha_2} a_3^{\alpha_3} \ldots a_n^{\alpha_n}$. Vylučme z úseku přirozené řady číselné $1, 2, 3, \ldots, N$ násobky $a_1, a_2, a_3, \ldots, a_n$, pak zbývající čísla jsou nesoudělná s N a udávají čitatele hledaných zlomků. Počet násobků a_1 je $\frac{N}{a_1}$, takže zbude $N - \frac{N}{a_1} = N\left(1 - \frac{1}{a_1}\right)$ čísel, počet násobků a_2 je $\frac{N}{a_2}$ a mezi těmito

*) Poznámka red.: V textu 16. úlohy na str. 25 je tisková chyba: místo: ϱ poloměr kružnice opsané, má býti: ϱ poloměr kružnice vepsané. Pp. řešitelé si ji vesměs laskavě opravili sami.

je již $\frac{N}{a_1 a_2}$ čítaných v $\frac{N}{a_1}$, tedy toliko

$$\frac{N}{a_2} - \frac{N}{a_1 a_2} = \frac{N}{a_2}\left(1 - \frac{1}{a_1}\right),$$

neboli z řady čísel 1, 2, . . ., N zbývá nyní již jen

$$N\left(1 - \frac{1}{a_1}\right) - \frac{N}{a_2}\left(1 - \frac{1}{a_1}\right) = N\left(1 - \frac{1}{a_1}\right)\left(1 - \frac{1}{a_2}\right) \text{ atd.}$$

Pokračujeme-li, seznáme, že počet hledaných zlomků je, jak známo

$$N\left(1 - \frac{1}{a_1}\right)\left(1 - \frac{1}{a_2}\right)\left(1 - \frac{1}{a_3}\right) \dots \left(1 - \frac{1}{a_n}\right) =$$

$$= a_1^{\alpha_1 - 1} a_2^{\alpha_2 - 1} a_3^{\alpha_3 - 1} \dots a_n^{\alpha_n - 1} (a_1 - 1)(a_2 - 1)(a_3 - 1) \dots (a_n - 1).$$

19. úl. Řešila sl. *Jarmila Kličková*, studující VII. tř. rg., Bratislava.

Součet prvních n členů řady bude

$$S_n = \frac{1}{1+x} + \frac{2}{1+x^2} + \frac{4}{1+x^4} + \frac{8}{1+x^8} + \dots + \frac{2^{n-1}}{1 + x^{2^n - 1}}.$$

Zvolme pomocnou řadu

$$s_n = \frac{1}{1-x} + \frac{2}{1-x^2} + \frac{4}{1-x^4} + \dots + \frac{2^{n-1}}{1 - x^{2^n - 1}}.$$

Sečtením stejnolehlých členů dostaneme

$$S_n + s_n = \frac{2}{1-x^2} + \frac{4}{1-x^4} + \dots + \frac{2^n}{1 - x^{2^n}}.$$

Z toho plyne

$$S_n + s_n = s_n - \frac{1}{1-x} + \frac{2^n}{1 - x^{2^n}},$$

tedy

$$S_n = \frac{2^n}{1 - x^{2n}} - \frac{1}{1-x}.$$

20. úl. Řešil p. *Jindřich Mikeska*, studující st. čsl. rg., Hlučín.

Poněvadž $k > 0$, jsou $x_n > 0$ pro všechna n. Je dále

$$x_{n+2} - x_{n+1} = \frac{(2k+1)^2 (x_{n+1} - x_n)}{(4kx_n + 2k + 1)(4kx_{n+1} + 2k + 1)}.$$

Potom $x_0 = k$ a $x_1 = k + \frac{(2k+1)k}{4k^2 + 2k + 1}$; je tedy $x_1 > x_0$. Podle hořejšího je tedy $x_2 > x_1$, $x_3 > x_2$, . . ., $x_{n+1} > x_n$ atd. Při tom ale x_n nestoupají neomezeně. Je: $x_{n+1} < k + \frac{2k+1}{4k}$. Existuje tedy limita $\lim_{n\to\infty} x_n = x$ (> 0), pro kterou $x = k + \frac{2k+1}{4kx + 2k + 1}$. Z této rovnice dostaneme $\lim_{n\to\infty} x_n = x = = k + \frac{1}{2}$.

21. úl. Riešil p. *Tibor Kolbenheyer*, žiak VIII. tr. r. rg., Lučenec.

Ak sa zmení smer rovnobežných a bársaký uhol δ, zostávajú uhly AMC a CNB nezmenené, lebo $\sphericalangle ACM$ sa zmenší a $\sphericalangle MAC$ zväčší o δ. Preto

všetky body M ležia na kružnici k_1, idúcej bodmi A a C, všetky body N na krúž. k_2 idúcej bodmi B a C, body P na kruž. k_3 idúcej bodmi A a B. Body Pascalovej priamky M, N a P, ležiace na k_1, k_2, k_3, vytvoria na príslušných kružniciach obluky patriace obvod. uhlom δ ($\sphericalangle MAM'$, $\sphericalangle NBN'$, $\sphericalangle PAP'$), čo je však leň vtedy možné, keď obe Pascalove priamky (p a p') idú spoločným bodom kružníc k_1, k_2, k_3, tedy pevným bodom a tvoria tiež $\sphericalangle \delta$. (Úvaha je jednoduchšia pri šesťuholníku $AA_kBC_kCB_k$, kde P priamka je rovnobežná s AA_k.)

22. úl. Řešení p. autora prof. *B. Starosty.*

Proložíme-li rovinu středem koule a osou omezující válcové plochy promítne se do ní jádro proniku jako rovnoramenný trojúhelník OAB vepsaný do hlavní kružnice. Považujme přímku bodem O za osu pořadnic a průměr k ní kolmý za osu úseček, takže bod A má souřadnice x_1, y_1. $OA = 2\varrho$ jest průměr kruhového řezu na kouli.

Rovina proložená středem koule kolmo k přímkám válcové plochy, protne plochu v elipse ($a = \varrho$, b) a rozpůlí jádro proniku, takže můžeme psáti

$$V = \pi a b y_1.$$

Poněvadž $(2\varrho)^2 = 2r \,.\, x_1$, jest $\varrho = \frac{1}{2}\sqrt{2rx_1} = a;\quad b = \frac{1}{2}x_1$.

Z rovnice kružnice $k \equiv x^2 - 2rx + y^2 = 0$ plyne $y_1 = \pm\sqrt{x_1(2r - x_1)}$,

takže $\quad V = \frac{1}{4}\pi\sqrt{2rx_1} \,.\, x_1 \,.\, \sqrt{x_1(2r - x_1)} = \frac{1}{4}\pi x_1^2 \,.\, \sqrt{2r - x_1} \,.\, \sqrt{2r}.$

Derivujeme-li výraz $m = x_1^2\sqrt{2r - x_1}$, obdržíme

$$\frac{dm}{dx} = \frac{8rx_1 - 5x_1^2}{2\sqrt{2r - x_1}}.$$

Pro extrémní hodnotu musí býti $8rx_1 - 5x_1^2 = 0$, z toho

$$x_1 = 0,\ x'_1 = \tfrac{8}{5}r.$$

Pro x'_1 je $\dfrac{d^2m}{dx_1^2}$ záporné a V je maximální. Potom $a = \frac{2}{5}r\sqrt{5}$, $b = \frac{4}{5}r$, $y_1 = \frac{4}{5}r$ a $VM = \frac{32}{125}\pi r^3\sqrt{5}$.

23. úl. Řešení p. autora dr. *Václava Veselého.*

a) Označíme-li cifru stanovící desítky čísla dvojciferného x, pak jednotky jsou stanoveny cifrou $x \pm 1$. Jde pak o řešení neurčité rovnice, která po úpravě má tvar

$$11x \pm 1 = y(2x \pm 1)$$

neboli

$$y = 5 + \frac{x \mp 4}{2x \pm 1}.$$

Z toho dostáváme toto řešení: v případě znaménka $+$: $x = 0$, $y = 1$; $x = 1$, $y = 4$; $x = 4$, $y = 5$; v případě znaménka $-$: $x = 1$, $y = 10$; $x = 2$, $y = 7$; $x = 5$; $y = 6$. Z toho dostáváme těchto 5 dvojciferných čísel žádaných vlastností: ***10, 12, 21, 45, 54.***

b) Označme cifru určující sta čísla trojciferného x, pak hledané číslo trojciferné je některého ze 6 následujících tvarů. Z těch pak dojdeme opět k neurčitým rovnicím.

1. Čísla tvaru $x(x + 1)(x + 2)$ vedoucího k rovnici $111x + 12 = y(3x + 3)$ s řešením: $x = 0$, $y = 4$; $x = 2$, $y = 26$. Tedy čísla trojciferná (pouze 1): **234.**

2. Čísla tvaru $x(x+2)(x+1)$. Neurčité rovnice: $111x + 21 = y(3x+3)$ s řešením: $x = 0$, $y = 7$; $x = 1$, $y = 22$; $x = 2$, $y = 27$; $x = 4$, $y = 31$; $x = 5$, $y = 32$. Hledaná čísla trojciferná jsou: 132, 243, 465, 576.

3. Čísla tvaru $x(x-1)(x+1)$. Neurčité rovnice: $111x - 9 = 3yx$. Řešení: $x = 1$, $y = 34$; $x = 3$, $y = 36$. Čísla hledaná: 102, 324.

4. Čísla tvaru $x(x+1)(x-1)$. Neurčité rovnice: $111x + 9 = 3xy$. Řešení: $x = 1$, $y = 40$; $x = 3$, $y = 38$. Hledaná čísla: 120, 342.

5. Čísla tvaru $x(x-1)(x-2)$. Neurčité rovnice: $111x - 12 = y(3x-3)$. Řešení: $x = 2$, $y = 70$; $x = 4$, $y = 48$. Hledaná čísla: 210, 432.

6. Čísla tvaru $x(x-2)(x-1)$. Neurčité rovnice: $111x - 21 = y(3x-3)$. Řešení: $x = 2$, $y = 67$; $x = 3$, $y = 52$; $x = 4$, $y = 47$; $x = 6$, $y = 43$; $x = 7$, $y = 42$. Hledaná čísla jsou: 201, 312, 423, 645, 756.

Je tedy 16 trojciferných čísel žádaných vlastností to: 102, 120, 132, 201, 210, 234, 243, 312, 324, 342, 423, 432, 465, 576, 645, 756.

24. úl. Řešil p. *Antonín Bohun*, studující VIII. tř. rg., Strážnice, a p. *Jos. Jíra*, studující VII. tř. r., Písek.

a) Konstrukce proveďme na základě stejnolehlosti. Sestrojíme libovolnou kružnici dotýkající se dvou daných přímek a k ní kružnici soustřednou, jakožto geom. místo bodů, z nichž je viděti tuto kružnici pod úhlem α. Pak průsečík spojnice daného bodu se středem podobnosti spojme se středem kružnice. Rovnoběžka vedená daným bodem se spojnicí průsečíku se středem protne osu úhlu daných dvou přímek v bodě, který je středem hledané kružnice. Úloha dvojznačná.

b) Dané dva body buďtež A, B, daná přímka p. Je-li S střed a r poloměr hledané kružnice, jest poměr vzdáleností bodu S od bodu A a od přímky p roven $1 : \sin \frac{1}{2}\alpha$, takže geometrickým místem bodu S je hyperbola h_1, jejíž ohniskem je bod A a řídicí přímkou přímka p a číselná výstřednost $\varepsilon_1 = 1 : \sin \frac{1}{2}\alpha$. Poměr vzdáleností bodu S od bodu B a od přímky p jest $1 : \sin \frac{1}{2}\beta$; geometrickým místem bodu S jest hyperbola h_2, jejíž ohniskem je bod B, řídicí přímkou je přímka p a číselná výstřednost $\varepsilon_2 = 1 : \sin \frac{1}{2}\beta$. Střed S hledané kružnice je průsečík hyperbol h_1 a h_2. Úloha je čtyrznačná. Stačí sestrojiti jen hyperbolu h_1 a její průsečíky s kružnicí, která je geometrickým místem bodů S, pro něž platí úměra

$$AS : BS = \sin \tfrac{1}{2}\beta : \sin \tfrac{1}{2}\alpha.$$

25. úl. Řešil p. *Jos. Jíra*, studující VII. tř. r., Písek.

Je-li x rameno, m střední příčka lichoběžníka, jest obsah $O = mx \sin \alpha$, při čemž $m + x = s$, takže $O = (s - x)\, x \,.\, \sin \alpha$. Derivací podle x obdržíme $O' = (s - 2x) \sin \alpha$, $O'' = -2 \sin \alpha$. Obsah bude maximální pro $s - 2x = 0$, $x = \frac{1}{2}s$, $m = \frac{1}{2}s$. Strany rovnoramenného lichoběžníka jsou: základny $s \,.\, \cos^2 \frac{1}{2}\alpha$, $s \,.\, \sin^2 \frac{1}{2}\alpha$, ramena $\frac{1}{2}s$, obsah $O = \frac{1}{4}s^2 \sin \alpha$.

Z fysiky.

1. úl. Řešil p. *Josef Jíra*, studující VII. tř. r., Písek.

Je-li c počáteční rychlost, α elevační úhel při výstřelu prvního granátu, d_1 dálka jeho dostřelu, jest

$$t_1 = \frac{2c \sin \alpha}{g}, \quad d_1 = \frac{c^2 \sin 2\alpha}{g} = ct_1 \cos \alpha.$$

Druhý granát vystřelený v elevačním úhlu 2α bude za dobu t_2 právě nad místem dopadu prvního granátu, takže

$$\frac{c^2 \sin 2\alpha}{g} = ct_2 \cos 2\alpha \quad \text{neboli} \quad c \sin 2\alpha = gt_2 \cos 2\alpha.$$

Z rovnic plyne

$$t_1 \cos \alpha = t_2 \cos 2\alpha \quad \text{neboli} \quad 2t_2 \cos^2 \alpha - t_1 \cos \alpha - t_2 = 0,$$

a z toho

$$\cos \alpha = \frac{t_1 + \sqrt{t_1^2 + 8t_2^2}}{4t_2}.$$

(Poněvadž α může býti jen úhel ostrý, nutno připustiti jen tuto hodnotu.)

Z toho pak plyne

$$\cos 2\alpha = \frac{t_1}{4t_2^2} (t_1 + \sqrt{t_1^2 + 8t_2^2}),$$

$$\sin \alpha = \sqrt{\frac{2\,(t_2^2 - t_1^2)}{4t_2^2 - t_1^2 + t_1 \sqrt{t_1^2 + 8t_2^2}}}.$$

Dále jest $c = gt_1/2 \sin \alpha$, $d_1 = ct_1 \cos \alpha$. Doba, po které dopadne druhý granát,

$$t'_2 = \frac{2c \sin 2\alpha}{g} = \frac{4c \sin \alpha \cos \alpha}{g} = 2t_1 \cos \alpha = 2t_2 \cos 2\alpha;$$

dálka druhého dostřelu

$$d_2 = ct'_2 \cos 2\alpha = 2d_1 \cos 2\alpha\,.$$

2. úl. Řešil p. *J. Šnobl*, studující VIII. tř. rg., Třeboň.

Nechť na počátku ($t = 0$) je bod ve vodorovné rovině na ose X. Koule se otáčí úhlovou rychlostí $\omega = \frac{2\pi}{T}$ (bod po poledníkové kružnici obíhá úhlovou rychlostí $\omega/2$). Po době t je vzdálenost průmětu bodu od středu koule $\varrho = r \cos \frac{1}{2}\omega t$ a leží na průměru, který je od osy X odchýlen o úhel ωt. Jest tedy

$$x = \varrho \cos \omega t = r \cos \tfrac{1}{2}\omega t \cos \omega t,$$

$$y = \varrho \sin \omega t = r \cos \varphi \sin 2\varphi,$$

$$x^2 + y^2 = \varrho^2 = r^2 \cos^2 \tfrac{1}{2}\omega t = \tfrac{1}{2} r^2 (1 + \cos \omega t).$$

Poněvadž
$$\cos \omega t = \frac{1}{\sqrt{1 + y^2 \omega t}} \quad \text{a} \quad \operatorname{tg} \omega t = \frac{y}{x},$$

jest
$$x^2 + y^2 = \tfrac{1}{2} r \left(1 + \frac{x}{\sqrt{x^2 + y^2}}\right)$$

neboli
$$2\sqrt{(x^2 + y^2)^3} = r^2 (x + \sqrt{x^2 + y^2}).$$

Dráha průmětu je křivka 6. stupně. Přímka $y = kx$ má s ní společné dva splývající body (0, 0) a 4 další body po dvou souměrně položené podle středu. Na ose y jsou body 0, 0 a $\pm \frac{1}{2} r\sqrt{2}$, všechny dvojité.

Celková rychlost průmětu

$$v = \sqrt{\left(\frac{d\varrho}{dt}\right)^2 + \varrho^2 \left(\frac{d\omega t}{dt}\right)^2}$$

$$\frac{d\varrho}{dt} = -\tfrac{1}{2} r\omega \sin \tfrac{1}{2}\omega t, \qquad \varrho \frac{d\omega t}{dt} = \omega\varrho = \omega r \cos \tfrac{1}{2}\omega t;$$

jest tedy

$$v = \tfrac{1}{2} r\omega \sqrt{\sin \tfrac{1}{2}\omega t + 4 \cos^2 \tfrac{1}{2}\omega t} = \tfrac{1}{2} r\omega \sqrt{1 + 3 \cos^2 \tfrac{1}{2}\omega t}$$

$$\frac{dv}{dt} = -\tfrac{3}{4} r\omega^2 \frac{\sin \tfrac{1}{2}\omega t \cos \tfrac{1}{2}\omega t}{\sqrt{1 + 3 \cos^2 \tfrac{1}{2}\omega t}}.$$

Z toho plyne, že rychlost je maximální pro $t = 0$ a minimální pro $t = \tfrac{1}{2}T$.

3. úl. Řešil p. *Josef Jíra*, studující VII. tř. r., Písek.

Vzdušný sloupec se zmenší o x cm, takže jeho délka bude $2 . 76 - x = 152 - x$ (k poklesnutí hladiny rtuti v nádobě netřeba přihlížeti, poněvadž její poloměr je nepoměrně širší než poloměr trubice). Podle zákona Boyleova jest $(114 - x) . (152 - x) = 114 . 76$, což vede k rovnici $x^2 - 266x + 8664 = 0$. Z ní $x = 38$ cm. Druhý kořen nevyhovuje.

4. úl. Riešil p. *Vojtech Hönig*, žiak VIII. tr. rrg., Nové Mesto nad Váhom.

Pre základny tón u krytej píšťaly platí $N = c/4x$. Pre strunu naladenú na kmitočet N platí $N = \frac{1}{2l}\sqrt{\frac{P}{\mu}}$. Podľa úlohy

$$\frac{1}{2l}\sqrt{\frac{P}{\mu}} = \frac{c}{4x} \quad \text{a} \quad \frac{4}{5} \cdot \frac{1}{2l}\sqrt{\frac{P}{\mu}} = \frac{c}{4x} - 34;$$

keď za $\frac{1}{2l}\sqrt{\frac{P}{\mu}}$ dosadíme $c/4x$, dostaneme $x = 50$ cm.

5. úl. Řešil p. *Tibor Kolbenheyer*, studující VIII. tř. rrg., Lučenec.

Z rovnic $\frac{1}{a} + \frac{1}{b} = \frac{1}{f}$ a $a + b = d$ plyne

$$a = \tfrac{1}{2}(d \pm \sqrt{d (d - 4f)}) \text{ a } b = \tfrac{1}{2} (d \mp \sqrt{d (d - 4f)}).$$

Dosadíme-li $\frac{1}{f} = (n - 1)\left(\frac{1}{r_1} + \frac{1}{r_2}\right)$, jest

$$a = \tfrac{1}{2}\left[d \pm \sqrt{d\left(d - \frac{4r_1r_2}{(n-1)(r_1 + r_2)}\right)}\right],$$

$$b = \tfrac{1}{2}\left[d \mp \sqrt{d\left(d - \frac{4r_1r_2}{(n-1)(r_1 + r_2)}\right)}\right].$$

6. úl. Řešil p. *Jar. Ptáček*, studující III. roč. uč. úst., Praha II.

Řetěž délky l rozdělíme na n stejných dílů. K posuvu jednoho dílku po šikmé rovině je třeba síly $\frac{ql}{n}(\sin\alpha + f \cos\alpha) = \frac{ql^2}{n \cos\varepsilon} \sin(\alpha + \varepsilon)$, při čemž $f = \operatorname{tg}\varepsilon$. Na horizontální rovině překonává se toliko tření $\frac{fql}{n} = \frac{ql \sin\varepsilon}{n \cos\varepsilon}$.

Celková práce na šikmé rovině jest

$$L_1 = \frac{ql^2}{n \cos \varepsilon} \sin (\alpha + \varepsilon) \left(\frac{1}{n} + \frac{2}{n} + \frac{3}{n} + \ldots + \frac{n}{n} \right) =$$

$$= \frac{q(1+n) l^2}{2n \cos \varepsilon} . \sin (\alpha + \varepsilon)$$

a na horizontální rovině

$$L_2 = \frac{ql^2}{n \cos \varepsilon} . \sin \varepsilon \left(\frac{n}{n} + \frac{n-1}{n} + \frac{n-2}{n} + \ldots + \frac{1}{n} \right) =$$

$$= \frac{q(1+n) l^2}{2n \cos \varepsilon} \sin \varepsilon.$$

Úhrnná práce

$$L = L_1 + L_2 = \frac{q(1+n)l^2}{2n \cos \varepsilon} [\sin (\alpha + \varepsilon) + \sin \varepsilon] =$$

$$= \frac{q(1+n)l^2}{n \cos \varepsilon} \sin (\tfrac{1}{2}\alpha + \varepsilon) \cos \tfrac{1}{2}\alpha.$$

Pro $n = \infty$ jest

$$L = \frac{ql^2}{\mathrm{os}\, \varepsilon} \sin (\tfrac{1}{2}\alpha + \varepsilon) \cos \tfrac{1}{2}\alpha.$$

7. úl. Řešil p. autor *Miroslav Šejvl.*

Na průřez S ve vzdálenosti x zdola působí síla $P = \nu . S$ (ν normální napětí, S průřez). Diferencováním dostaneme d$P = \nu$ dS. Přírůstek síly dP jest váha sloupce výšky dx; jest tedy d$P = S$. dx . s (s hustota). Z toho separací proměnných a integrací plyne

$$\int_0^x \mathrm{d}x = \frac{\nu}{s} \int_{S_0}^{S} \frac{\mathrm{d}S}{S}, \quad x = \frac{\nu}{s} \ln \frac{S}{S_0}.$$

Pro $x = 0$ jest $S_0 = \frac{Q}{\nu}$ a tedy $S = S_0 e^{\frac{sx}{\nu}} = \frac{Q}{\nu} e^{\frac{sx}{\nu}}$.

8. úl. Řešil p. autor dr. *Mik. Šmok.*

Za dobu t bude zdroj ve vzdálenosti $s = \frac{1}{2}at^2$ a nabude rychlosti $v = at$. Podle principu Dopplerova zaslechne pozorovatel místo tónu kmitočtu N, vysílaného zdrojem, tón snížený $N_1 = \frac{Nc}{c+v} = \frac{Nc}{c+at}$, kdež c je rychlost zvuku ve vzduchu. Tento tón nezaslechne ovšem pozorovatel po době t, nýbrž později v dobu $t_1 = \frac{s}{c} = \frac{at}{2c}$, tedy od počátku pohybu zdroje po době $t'_1 = t + t_1 = \frac{t}{2c}(2c + at)$.

Kdyby se po době t rychlost v již neměnila, poznal by to pozorovatel z toho, že by po době t'_1 slyšel stále jen tón N_1. Kdyby se po době t zdroj zastavil, poznal by to pozorovatel, že by se mu po době t'_1 tón N_1 náhle zvýšil na N. Bude-li rychlosti dále přibývati, bude se tón N_1 postupně stále snižovati.

Kdyby tedy na př. N_1 bylo o oktávu nižší než N, bylo by $\frac{N_1}{N} =$

$= \dfrac{c}{c + at} = \frac{1}{2}$. Z toho plyne $t = \dfrac{c}{a}$ a tudíž $t'_1 = \dfrac{3c}{2a}$. Při daných hodnotách jest $t = 34^s$, $t'_1 = 51^s$, $v = 340$ m/sec, $s = 5780$ m. Při snížení na sextu je $t = 6{,}8^s$, $t'_1 = 7{,}48^s$, $v = 68$ m/sec, $s = 231{,}2$ m. Snižuje-li se tón postupně na septimu, sextu atd. stupnice diatonické dur, bude

$$\frac{N_1}{N} = \frac{c}{c + at} = \tfrac{15}{16}, \tfrac{5}{6}, \tfrac{3}{4}, \tfrac{2}{3}, \tfrac{5}{6}, \tfrac{9}{16}, \tfrac{1}{2},$$

a příslušné

$$t = \frac{c}{15a}, \frac{c}{5a}, \frac{c}{3a}, \frac{c}{2a}, \frac{3c}{5a}, \frac{7c}{16a}, \frac{c}{a}.$$

9. úl. Řešil p. *Tibor Kolbenheyer*, studující VIII. tř. rrg., Lučenec.

Obraz bodového zdroje S vznikne ve vzdálenosti b od čočky. Podle čočkové rovnice $\dfrac{1}{a} + \dfrac{1}{b} = \dfrac{1}{f}$ jest $b = \dfrac{af}{a - f}$. Vzdálenost stinítka od obrazu zdroje $c = d - (a + b) = \dfrac{ad - a^2 - fd}{a - f}$. Svítivost obrazu a zdroje jsou v poměru $b^2 : a^2$; je tedy intensita osvětlení na stinítku v blízkosti osy rovna $S \dfrac{b^2}{a^2 \cdot c^2} = \dfrac{S \cdot f^2}{(ad - a^2 - fd)^2}$. U rozptylky je závislost intensity osvětlení na a vyjádřena stejným vztahem, avšak f je číslo záporné.

Při odvození bylo předpokládáno, že vzdálenost stinítka od čočky je větší než $a + b$. Je-li menší, je $c = (a + b) - d$. To však nemá vlivu na výsledek, poněvadž c^2 zůstává stejné.

Dodatek p. autora dr. *Mik. Šmoka*.

Mělo se též vyšetřiti, jak se mění intensita osvětlení I, roste-li a od 0 do d. K tomu je potřeba vyšetřiti, jak se mění hodnota výrazu $y = -a^2 + ad \mp fd$, v němž f a d jsou konstantní a proměnná a roste od 0 do d. Grafickým znázorněním funkce y je parabola, jejíž osa má směr záporné poloosy y a jejíž vrchol má při spojné čočce souřadnice $a_0 = \frac{1}{2}d$, $y_0 = \frac{1}{4}d^2 - fd$. Toto y_0 je kladné, je-li $d > 4f$; při $d = 4f$ je $y_0 = 0$ a při $d < 4f$ je y_0 záporné. Pro $a = 0$ anebo $a = d$ je $y = -fd$ a jeho absolutní hodnota je větší než absolutní hodnota y_0.

Je-li tedy $d < 4f$ a je-li čočka v bodě S ($a = 0$), je na stinítku $I = S/d^2$. Pohybujeme-li čočkou ke stinítku, zvětšuje se a, absolutní hodnota y se zmenšuje, I se zvětšuje až do maxima $I_0 = \dfrac{16Sf^2}{d^2\,(4f - d)^2}$ při $a_0 = \frac{1}{2}d$. Nato I opět klesá až k hodnotě $I = S/d^2$ při $a = d$.

Je-li $d = 4f$, zvětšuje se postupně I od $I = S/d^2$ až do maxima $I = \infty$ (na stinítku je všechno světlo soustředěno v jediný bod) při $a = 2f$, na to se I zmenšuje až k hodnotě $I = S/d^2$.

Je-li $d > 4f$, protíná osa a parabolu ve dvou bodech, určených kořeny a_1, a_2 rovnice $a^2 - ad + fd = 0$, které jsou oba kladné a menší než d. Intensita I tedy postupně se zvětšuje od $I = S/d^2$ až k hodnotě $I = \infty$ při $a = a_2$; pak se zmenšuje až ke krajní hodnotě $I_0 = \dfrac{16Sf^2}{d^2\,(4f - d)^2}$ při $a_0 = \frac{1}{2}d$, na to se zase zvětšuje k hodnotě $I = \infty$ při $a = a_1$ a pak klesá až k hodnotě $I = S/d^2$.

Při rozptylce jde o parabolu $y = -a^2 + ad + fd$. Pro $a = 0$ nebo $a = d$ je $y = fd$, vrchol paraboly má souřadnice $a_0 = \frac{1}{2}d$, $y_0 = \frac{1}{4}d^2 + fd$, takže $y_0 > fd$. Průsečíky s osou a leží však mimo interval $0 - d$ (jeden kořen je záporný, druhý větší než d). Intensita se zmenšuje od hodnoty S/d^2 až k hodnotě $I_0 = \frac{16Sf^2}{d^2(4f + d)^2}$, pak se zase zvětšuje až k hodnotě S/d^2. Na př. pro $d = 4f$ je $I = S/16f^2$ a $I_0 = S/64f^2$, je tedy $I_0 = \frac{1}{4}I$.

10. úl. Řešil p. *Jar. Ptáček*, studující III. roč. uč. úst., Praha II.

Odpor větve s galvanometrem budiž R; pod R_3 se rozumí odpor celého nerozvětveného vedení (tedy včetně vnitřního odporu článku elektromotorické síly E_1).

Proud ze zdroje E_1 má intensitu

$$E_1 : \left(R_1 + \frac{1}{1/R + 1/R_2}\right) = \frac{E_1(R + R_2)}{RR_1 + R_1R_2 + RR_2}.$$

Na větev s galvanometrem připadá intensita $\frac{E_1 R_2}{RR_1 + R_1R_2 + RR_2}$. Proud ze zdroje má intensitu $E_2 : \left(R + \frac{1}{1/R_1 + 1/R_2}\right) = \frac{E_2(R_1 + R_2)}{RR_1 + R_1R_2 + RR_2}$. Z rovnosti obou intensit plyne $E_1 : E_2 = (R_1 + R_2) : R_2$. Za změněných odporů jest $E_1 : E_2 = (R_1 + \varrho_1 + R_2 + \varrho_2) : (R_2 + \varrho_2)$. Srovnáme-li obě úměry, nalezneme $E_1 : E_2 = (\varrho_1 + \varrho_2) : \varrho_2$.

Z deskriptivní geometrie.

1. úl. Riešil p. *Tibor Kolbenheyer*, žiak VIII. tř. rrg., Lučenec.

Spojnica AB pretína rovinu ϱ v bode P. Stred hľadanej gule leží na kolmej valcovej ploche so stredom základu P a polomerom $\sqrt{PA \cdot PB}$, ktorej priemetom na rov. ϱ je kružnica k_1. Geom. miestom stredov guli dotýkajúcich sa roviny ϱ a danej gule polomeru r sú 2 plochy paraboloidu, ktorých osy sú kolmé na ϱ, vzdialenosti riadiacich rovin od ϱ sú $\pm r$ a ohniskom je stred gule. Rezy týchto paraboloidov s rovinou súmernosti úsečky AB sú obecne elipsy, ktorých priemetom na rovinu ϱ sú kružnice k_2, k'_2. Priesečníky k_1 a k_2 (k'_2) sú priemety hľadaných stredov na rov. ϱ.

2. úl. Řešil p. *Karel Joza*, studující VIII. tř. rg., Benešov u Prahy.

Řešení příkladu je užitím věty Dandelinovy. V ohnisku F_1 v rovině σ vztyčme kolmici k rovině σ. Na této leží střed koule, kuželi vepsané. Střed její bude také ležeti na rovině symetrie φ_1 nebo φ_2 rovin ϱ a σ. Průsečík přímky k s rovinou φ_1 nebo φ_2 je střed hledané koule. Pak průsečík přímky k s koulí spojíme s druhým ohniskem F_2 a průsečík této spojnice s rovinou ϱ určí vrchol V. Úloha jest obecně dvojznačná.

3. úl. Řešil p. autor *Pospíšil.*

Považujme body A, B za půdorysy vrcholů dvou kvadratických kuželů se společnou základnou k v průmětně a bod C za půdorysný stopník jejich spojnice. Předepsaná konstrukce odpovídá sestrojení proniku obou kuželů. Jednou částí proniku jest daná kuželosečka k, tedy další částí jest zase kuželosečka k_1.

Druh kuželosečky k_1 závisí na tom, jsou-li její nevlastní body reálné různé (hyperbola), reálné splývající (parabola) nebo komplexně sdružené (elipsa). Tedy jsou-li na kuželi s vrcholem A dvě reálné různé přímky rovnoběžné s dvěma reálnými různými přímkami kužele s vrcholem B, jest naše geom. místo hyperbolou. To poznáme, sestrojíme-li ke kuželi B kužel podobný podle středu podobnosti C tak, aby jeho vrchol splynul s A. V půdoryse se to projeví tak, že ke kuželosečce k sestrojíme podle středu podobnosti C a poměru podobnosti $\frac{CA}{CB}$ kuželosečku podobnou k^*.

Když k a k^* se protnou (mimo společné body nevlastní)

1. ve dvou bodech reálných různých, jest k_1 hyperbolou;
2. ve dvou bodech reálných splývajících, jest k_1 parabolou;
3. ve dvou bodech kompl. sdr., jest k_1 elipsou.

Aby naše geom. místo bylo parabolou, musí se k a k^* dotýkati. Vzájemná poloha bodů A, B, C musí tedy býti taková, aby tento dotyk nastal. Tomuto požadavku vyhovíme, když C leží na průměru k a A, B jsou průsečíky přímky vedené bodem C s tečnami k v průsečných bodech téhož průměru s k.

$k_1 \backsim k$ bude tehdy, když i další dva průsečíky k a k^* budou nevlastními body obou těchto kuželoseček neboli když k a k^* budou soustředné. To nastane, když C splyne se středem k. Když tedy C je ve středu dané kuželosečky k a body A, B na jednom jejím průměru, jest geom. místo k_1 podobné dané kuželosečce k.

Konstrukce k_1 se provede tak, že určíme kolineaci, která platí mezi k a k_1 na každém našem kuželi.

4. úl. Řešil p. *Karel Joza*, studující VIII. tř. rg., Benešov u Prahy.

a) Danými body A, B sestrojíme rovinu σ, kolmou k dané rovině ϱ. Rovina σ protne hledanou plochu obecně v hyperbole, jejíž jedna asymptota je kolmá k ϱ. Tuto asymptotu sestrojíme podle věty Pascalovy, neboť známe 5 bodů hyperboly: body A, B, dva průsečíky roviny σ s danou kružnicí v rovině ϱ a pátý bod je úběžný bod kolmice k rovině ϱ. Hledaná asymptota je tečnou v tomto bodě. Přímka ortogonální plochy kuželové, kolmá k rovině ϱ, má tečnou rovinu, která prochází nalezenou asymptotou. Takové roviny jsou dvě a úloha je tedy obecně dvojznačná. Vrchol plochy kuželové se stanoví rovinou pomocnou, která prochází nalezenou kolmou přímkou k rovině ϱ a jedním daným bodem (třeba A). Tato rovina protne plochu kuželovou v druhé přímce, jdoucí bodem A a průsečíkem této roviny s danou kružnicí. Obě přímky stanoví vrchol hledané plochy.

b) Danými tečnami sestrojme tečné roviny (jsou 4) k dané kružnici; jejich průsečnice procházejí již vrcholem hledané plochy. Těchto průsečnic je celkem 6, ale v úvahu přicházejí jen 4, ježto dvě z nich jsou dané tečny, jež vrcholem neprocházejí. Sestrojme nyní nad danou kružnicí rotační válcovou plochu, která s uvedenými průsečnicemi stanoví již vrcholy hledané plochy kuželové. Úloha má obecně 8 řešení.

5. úl. Řešil p. *František Brož*, studující VIII. tř. rrg., Prachatice.

V daném ohnisku musí se dané roviny dotýkati koule, vepsaná hledanému válci. Tato koule se musí dotýkati též dané přímky; lze ji proto sestrojiti, neboť je dokonale určena. Plocha válcová, opsaná kouli a jejíž přímky jsou rovnoběžné s danou přímkou, náleží hledanému válci. Podle Dandelinovy věty získáme i druhé ohnisko průsečné elipsy a její hlavní osu. Hlavní vrcholy této elipsy patří pak podstavám válce. Jejich roviny jsou kolmé k dané přímce.

Seznam řešitelů úloh.

Bachleda Jos., VII. rg., Kežmarok, m.: 1, 6, 9, f.: 1; *Balala Jos.*, r., Bratislava, m.: 1, 4, 5, 6, 9; *Bém Karel*, VI. r., Pardubice, m.: 1, 3, 5, 6, 9, 15, 16, f.: 2; *Bohun Ant.*, VIII. rg., Strážnice, m.: 1, 3, 5—7, 9—12, 14—19, 22—25; *Brož Frant.*, VIII. rrg., Prachatice, m.: 1, 3, 5, 6, 9, 14—17, 22, 25, g.: 5; *Dvořáková Marie*, VII. rg., Benešov u Prahy, m.: 6, 9; *Ehlich Stanislav*, V. rg., Praha II, m.: 1, 3, 6, 9, 19, 25; *Farková Vilma*, VII. rg., Benešov u Prahy, m.: 10, 17; *Friebeiszová Flora*, VIII. rg., Bratislava, m.: 1, 3, 25; *Fluss Egon*, VI. rg., Bratislava, m.: 1, 3, 5—10, 15, 17, 22, 23, 25; *Francl Jos.*, VII. rg., Benešov u Prahy, m.: 1, 2; *Hönig Vojtěch*, VIII. rrg., Nové Mesto nad Váhom, m.: 1, 3, 6, 9, 11, 12, 15, 16, 17, 19, 22, 23, 25, f.: 1, 3, 4, 8; *Jindrová M.*, VII. rg., Benešov u Prahy, m.: 3, 16; *Jíra Josef*, VII. r., Písek, m.: 1—25, f.: 1—6, 8, 10; *Joza Karel*, VIII. rg., Benešov u Prahy, g.: 1, 2, 4, 5; *Kličková J.*, VII. rg., Bratislava, m.: 1, 6, 9, 19; *Klímek Karel*, VIII. rg., Uherské Hradiště, m.: 1, 3, 9, 15, 25; *Kliment Vojt.*, VI. rrg., Zvolen, m.: 4, 6, 9, 11, 17, 24, 25; *Kohoušek St.*, VI. rg., Benešov u Prahy, m.: 1, 5; *Kolbenheyer Tibor*, VIII. rrg., Lučenec, m.: 1—16, 17, 19—25, f.: 1—10, dg.: 1, 2, 4, 5; *Merhaut Josef*, rg., Praha XII, m.: 3, f.: 6; *Mikeska Jindřich*, VII. rg., Hlučín, m.: 1, 3, 4, 6, 7, 9, 10, 14, 16, 17, 20, 22, 23, 25, f.: 4, 7; *Nantl Břetislav*, VII. rg., Litovel, m.: 1, 6, 9, 11, 15, 16, 19; *Němec Stanislav*, VI. rg., Litovel, m.: 1, 2, 3, 4, 6, 7, 9, 10; *Nespál Pavel*, VI. rrg., Zvolen, m.: 1, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 15, 19, 23, 25; *Ptáček Jaroslav*, III. roč. učitel. ústavu, Praha II, m.: 1, 3, 5, 6, 9, 15; f.: 1—6, 8, 9, 10; *Šenkyřík J.*, VIII. arcib. g., Kroměříž, m.: 9, 25; *Schwarzová Viera*, IV. rrg., Nové Mesto nad Váhom, m.: 1; *Šnobl Josef*, VIII. rg., Třeboň, m.: 1, 3, 5, 6, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 17, 18, 22, 24a, 25, f.: 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8; *Turnovský Leo*, VI. rg., Něm. Brod, m.: 1, 3, 5, 9, 10; *Valek Stan.*, VIII. rrg., Kralupy nad Vl., m.: 1, 2, 3, 6, 9, 13, 15; *Vitáček Ferd.*, VI. rg., Praha XVI., m.: 1—10, 15, 16, 17, 19, 25.

Udělení cen.

Redakce přihlížejíc k jakosti a počtu řešených úloh, přisoudila těmto řešitelům ceny, vypsané výborem Jednoty československých matematiků a fysiků:

Z matematiky:

První cenu obdrží: p. *Josef Jíra*, VII. r., Písek; druhou cenu obdrží p. *Tibor Kolbenheyer*, VIII. rrg., Lučenec, a p. *Ferd. Vitáček*, VI. rg., Praha XVI.

Z fysiky:

Obdrží ceny: p. *Tibor Kolbenheyer*, VIII. rrg., Lučenec, a p. *Jaroslav Ptáček*, III. roč. uč. úst., Praha II.

Z deskriptivní geometrie:

Obdrží cenu: p. *Karel Joza*, VIII. rg., Benešov u Prahy.

Z fondu Jaromíra Mareše:

Ceny obdrží: p. *Vojtech Hönig*, VIII. rrg., Nové Mesto nad Váhom, p. *Josef Šnobl*, VIII. rg., Třeboň, a žák třídy I. obecné školy v Čes. Budějovicích, označený správou školy za nejlepšího počtáře.

Poznámka. Vypsané ceny za provedení úloh z deskr. geometrie ve vzorných rysech nebyly uděleny.

Upozornění. Posledním výnosem MŠO obsahujícím předpisy pro výroční zprávy středních škol bylo znemožněno, aby ve výročních zprávách byly otištěny maturitní úlohy z deskriptivní geometrie. Redakce chce v příštím ročníku Rozhledů otisknouti vybrané takové úlohy. Obrací se proto na pány profesory deskriptiváře s prosbou, aby jí zasílali lístkem přesné texty úloh z deskr. geometrie, které byly letošního roku na jejich ústavě dány při zkouškách dospělosti, a vzdává za to předem svůj dík. (Adresa redakce: Praha II, Žitná 25.)